

Kan våra erfarenheter av grannspråksförståelse i Norden utnyttjas för nya typer av språkträning för nya generationer i en tid som överflödar av nya tekniska och sociala förhållanden? Ja, arbetet med att utveckla snabba metoder att lära sig att förstå främmande språk med utnyttjande av deras likheter med redan kända språk är på stark frammarsch i Europa. Begreppet *Intercompréhension* (grannspråksförståelse) har blivit hett. Och vilken annan chans har egentligen europeiska språk mot engelskan i framtiden? Jag som skriver detta är nu med i EU-nätverket Redinter och är f.ö. språklärare på Högskolan på Åland. Jag håller bl.a. på med att prova ny teknik i kombination med språkförståelse (och -produktion).

• Vad är intercomprehension?

En vanlig definition är: Var och en talar/skriver de(t) språk man kan bra och anstränger

befolkning. Även att en så stor del av oss kan mer än ett språk bidrar till medvetenhet om språks olika strukturer.

• Fördelar

Det finns många fördelar med grannspråksförståelse. Viktigast är de ekonomiska, både i form av tid och av pengar. Man måste också räkna med att många konflikter undviks genom den bredare kommunikation som möjliggörs och den ömsesidiga respekt som blir följd. Också här kan Norden ses som ett bra exempel.

Umberto Eco framhåller i *La ricerca della lingua perfetta* (1993) att varje människas som talar sitt eget språk uttrycker ett kulturellt universum när hon talar sina förfäders och sina traditioners språk. Eftersom kommunikation bara till en bråkdel består av verbala tecken och eftersom Europas språk nästan alla är besläktade kan man numer med nya metoder lära sig förstå språk inom

Grannspråksförståelse (intercomprehension)

E
r
i
k

H
e
m
i
n
g

sig för att förstå den andra – eller förberedelser för den situationen. Som vi i Norden vet behöver man en viss kunskap om motpartens språk. På så sätt kan vi underlätta för denna genom att välja synonymer som är gemensamma. Genom egna och andras misstag lär man sig om falska vänner i de delade ordförråden. Pinsamt, ja, men roligt! de Beaugrande skriver i *Text, Discourse and Process*: ”Att förstå en text är ett specialfall av att förstå världen.” Precis som barn måste man börja med ofullständig förståelse.

• Norden

De nordiska språkens närhet gör Skandinavien till ett idealfall. Alla har erfarenhet av att försöka förstå andra nordiska språk – utan att försöka tala dem. Vi talar som vanligt men måste försöka att undvika stöttestenar för de andras förståelse. Detta är en början till reflektion över språkvetenskap som äger rum hos stora delar av vår

samma språkfamilj inom ett par veckor. Förstå alltså – inte producera. Men när man väl kommit så långt är steget mycket mindre till produktion, om man vill. Partiell kompetens är också kompetens. För många känns det skönt att slippa tala och skriva till en början, främst för att de är obekväma med att göra fel.

En annan fördel med *intercompréhension* är att den i sig utgör träning på många sätt. En sak som man lär sig är att hantera texter och begrepp, utöver den rent språkliga aspekten.

Att kontrastera sitt eget språks begrepps- värld mot andras är en intellektuell utvecklingsprocess. Genom att mera aktivt erbjuda kurser där man tränar sig att förstå språk utan att behöva tala eller skriva dem, ges större grupper chansen till personlig utveckling och tillgång till information och kultur som inte är anglosaxisk. Detta i en tid när Internets engelska andel har gått ned från

50% till 20 %, EU har 23 officiella språk och globaliseringen gör det lätt att se fördelarna med att kunna använda en rad utomeuropeiska språk.

• **Lingua Franca**

Vad är då skillnaden om alla pratar engelska? Med ökat bruk av engelska blir man ju skickligare och kan representera mer nyanserade budskap – precis det som man kan med modersmålet. Men än är vi inte där. Det är orealistiskt att tro att modersmålens kollektiva kunskap och traditioner kan flytas över till ett annat språk. Språket är kulturens bärare på ett mycket djupt sätt. Att kunna ord och uttryck för nyanserade företeelser har avgörande betydelse i varje skede av människors liv. Ett *lingua franca* har en annan funktion: att klara ut praktiska frågor. OM man har riktigt bra sociala kontakter genom t.ex. engelskan beror det sannolikt på att man är bicultural – alltså med tillgång till gemensamma kulturella associationer (konnotationer) – vilket vanligtvis kräver en längre tids vistelse i en engelskspråkig miljö. Nuförtiden kan detta eventuellt uppnås genom Internet och media – s.k. amerikanisering.... Säkert är detta (och de språkliga likheterna) en stor del av förklaringen till att skandinaviska barn finner engelskan lätt – och inte att undervisningen i engelska är så överlägsen i våra skolor.

• **EU/CEFR**

Det är EU:s och Europarådets uttalade mål att verka för mångspråkighet. Detta vill man uppnå för att Europa ska kunna utvecklas på ett djupare och bättre sätt, där människors erfarenheter och kunskaper kan komma till sin rätt och uttryckas språkligt. I CEFR (den gemensamma europeiska referensramen för språk) sägs att målet inte är att försöka uppnå den infödda talarens kompetens på ett flertal språk, utan en språklig repertoar, där alla språkliga kompetenser kommer till användning. En språklig och mångkulturell kompetens är med nödvändighet sned. Man kan mycket olika saker inom skilda områden inom olika språk. CEFR är f.ö. en bedömningsmall för språkliga kompetenser där man kan se hur olika bra man är på olika saker inom de språk man kan (eller skulle kunna) använda.

Mångspråkighet (plurilingualism) som är ett

av EU:s uttalade mål med språkpolitiken som förs strävar bl.a. efter (enligt Europarådets formuleringar):

- Medvetenhet om varför och hur man lär sig de språk man har valt
- Medvetenhet om och förmåga att använda överförbar kompetens från ett språk till ett annat
- Respekt för andras mångspråkighet och värdet av den oavsett dess status i samhället
- Respekt för kulturerna som förkroppsligas i språken och andra personers kulturella identitet

Detta rimmar illa med ett ensidigt bruk av engelska och det ställer krav på språkundervisningen och på integration av den med andra ämnen.

• **Träningsformer**

Gemensamt för alla träningsmetoder i grannspråksförståelse är att kursdeltagarna får UPPLEVA att de förstår språk som de inte har studerat. Detta är viktigt för att effektivt kunna motverka den konstiga och starka men felaktiga trosuppfattningen att man faktiskt inte förstår ett dugg. När väl upplevelsen att det gick att förstå finns där, kan metoderna gå in på varför man förstår och vidare på hur man kunde träna för att förstå mer och inom fler områden. För det är ju så att ens kunskaper om ämnet är oerhört användbara när det kommer till en text på ett främmande språk.

Andra faktorer som spelar in är icke-verbal information såsom bilder och design, genrekunskap, allmänbildning och dessutom ordförrådets storlek i ens eget språk. Dessa faktorer gör det möjligt att känna igen några av de 4-5000 internationella ord som språk i moderna samhällen använder, samt de tusentals latinska och grekiska morfem som är gemensamma för många språk i vetenskapliga, populärkulturella och fackspråkliga sammanhang.

Träningen ser approximativt förståelse som ett stort och positivt steg mot korrekt förståelse (om nu den finns). Kursdeltagarnas fel är en välkommen del av upplägget. Läraren bör avvakta med de rätta svaren och se om andra deltagare kan komma med förbättrade avkodningar av texten. Genom att själva brottas med det nya språket skapar kursdeltagarna en protogrammatik som

undan för undan förbättras, precis som barn gör när de lär sig språk. Numer finns alla möjligheter att börja med media som behandlar ens egna specialintressen, vilket garanterar god bakgrundskunskap som hjälp i slutledningsprocessen.

Med användande av den störtflod av ny teknik som dagens unga har tillgång till kommer upplevelserna, som tidigare varit förbehållna dem som kunnat besöka de områden där målspråken talas, allt närmare och ger fler och fler chansen att träna språk i levande sammanhang. Detta kan idag göras på sätt som inte liknar traditionell språkundervisning, men mer drivet av lusten att ta del av något intressant, med användning av ett främmande språk. Skulle detta kunna vara en möjlighet att nå elever som annars inte kan ta till sig språkundervisningen på det sätt som man skulle önska?

Sammantaget pekar allt detta på att lärare bör hitta en ny roll att spela, som inte bygger på kontroll av vad som tränas, utan mera på att se till ATT träning utförs och att den följs upp så att lärdomarna den ger utnyttjas på bästa sätt.

• Alternativ till språkundervisningen

Man kan inte tro att det går att förstå språk man

inte har studerat förrän man har försökt. Men när man har insett att det inte är så omöjligt, kan man börja räkna upp alla saker man redan kan som man inte visste att man kunde. Och den listan blir lång. Den består av allt det man kan som gör att man förstår världen – erfarenheter, upplevelser, referensramar och bakgrundskunskaper, dvs. kunskap om objekt, händelser, handlingar, fenomen och idéer samt sambanden mellan dessa, enligt Cummins (1981).

Men listan innehåller också det man kan om språk som har gemensamma drag med de(t) språk man ger sig i kast med. Denna kunskap är (oftast omedveten) lingvistik (dvs. ordkunskap, uttalsregler, grammatik, sociolingvistik, etc.). Men någon form av systematisk träning kan man uppnå målet att förstå ett grannspråk på ett par veckor. Jag vill presentera några av dessa metoder i kommande nummer av *Lingua*. För den intresserade kan dessa länkar och sökord rekommenderas: Eurocomprehension.info, EU-intercomprehension.eu, Galanet.eu, Dialintercom.eu, Itinerários romanos, Euro-mania.eu, Europensemble.eu samt en liten text på franska som heter *L'intercompréhension entre langues apparentées*. Denna information finns samlad på webbsidan <http://www.ha.ax/erik/IC/Texter.htm>